

**Бабанін Вадим Валерійович**  
кандидат юридичних наук, доцент кафедри  
соціально-гуманітарних дисциплін  
Дніпропетровського державного  
університету внутрішніх справ

## **ВПЛИВ РИМСЬКОГО ПРАВА НА ЗБЕРЕЖЕННЯ ЦІННОСТЕЙ НАЦІОНАЛЬНОГО ТА СІМЕЙНОГО БУТТЯ**

Досвід як одне із понять теорії пізнання відображає знання, які набуті цивілізацією у продовж історичного розвитку. Знання, яке набуто людством в результаті вивчення публічного аспекту римського права набуває значущості, бо змушує у рамках історичного досвіду Риму розглянути формат відносин, що складаються між особою і державою у правовому полі збереження сімейних цінностей і сьогодні. Відтак найважливішим досягненням цього вивчення постає висновок про те, що умовою процвітання держави є її громадянська опора, і якщо цієї опори немає, руйнуються всі державні інституції, якими є право, мораль, релігія, традиції та звичаї. Приклад, який ми бачимо аналізуючи публічний аспект римського права, є повчальним не лише для сучасного правотворення, а й загалом для розвитку громадянського суспільства та державного будівництва.

Під час аналізу публічного аспекту права Риму часів республіки виявлено, що у правовому розумінні римлян право є суспільним продуктом, *ubi societas, ibi ius* (де суспільство, там право). Суспільний ідеал Риму мав глибокі підвалини і в цьому сенсі відповідав дійсності. *Res publica* (досягнення народу – спільна справа) становило основоположення публічного аспекту права. Дещо пізніше, у республіканський період, приватним правом стало право, яке поширювалося не тільки на особисті, сімейні, майнові і спадкові відносини окремих осіб, але й на частину процесуального та кримінального права. На наступному етапі розвитку римського права критерій методу правового регулювання при розмежуванні публічного та приватного права ще більше втрачає своє значення, оскільки імперативний метод досить широко став застосовуватися у приватному праві: в особистих, сімейних, майнових та спадкових відносинах багато питань стали регулюватися методом владних приписів, при якому суб'єктам правовідносин надавався строго певний варіант поведінки. Наочним прикладом регулювання державою приватноправової сфери є закони Августа (18 р. до н.е.), які іменуються в романістиці *lex Iulia 45*. Ці закони вносили серйозні зміни в галузь шлюбного права з метою перешкоджання «неналежним» шлюбом, необгрунтованим розлученням, різкому зниженню народжуваності і загальному розпаду римської сім'ї. Вони містили, наприклад, приписи, що римляни зобов'язані жити у шлюбі з 25 до 60 років, жінки – з 20 до 50 років і мати не менше 3-х, а вільновідпущені – не менш 4-х дітей. Вдівці, вдови і розлучені повинні вступати в новий шлюб – вдови протягом 2 років, розлучені – протягом 18 місяців. Закони забороняли вільнонародженим римським громадянам вступати в «неналежний» шлюб (наприклад, із «безчесними» жінками – жінками «легкої поведінки», звідницями, а також з такими, що порушили раніше подружню вірність), а сенатори, їхні діти й онуки не мали права укладати шлюб з вільновідпущеними жінками і артистками. Санкції цих законів передбачали для тих, що живуть відповідно до них, різні майнові пільги, переваги при зайнятті посад і *has liberorum* – пільгу, яка звільняла чоловіків і жінок за наявності 3-х (а у вільновідпущених – 4-х) дітей від обов'язку вступити в новий шлюб, а жінку ще й від опіки. На порушників цих законів накладалися різні покарання й обмеження – чоловіки і жінки зазначених вікових меж, які не перебували у шлюбі, позбавлялися права приймати спадщину за заповітом; чоловік, що перебуває у шлюбі, але не має дітей, а також одружена жінка, яка має менше 3-х дітей, отримували не більше половини заповіданого. Незважаючи на те, що реформи Августа в галузі шлюбу, котрі застосовували насильницькі засоби, наштовхувалися на серйозний опір вже за його життя, деякі подальші норми йшли ще далі в цьому напрямі.

Тільки при Костянтині вони стали поступово скасовуватися, а Юстиніан скасував повністю усі названі норми, замінивши їх іншими імперативними нормами: оскільки під впливом християнського віровчення шлюб було усе важче розірвати, а бігамія стала вважатися злочином, право Юстиніана досить виразно було направлено на нерозривність шлюбу. Отже, навіть у сфері найбільш «приватній» римське право демонструє публічно-правове регулювання найінтимніших сторін життя індивіда.

Римська концепція права створена під впливом філософсько-релігійних ідей, ідеологічних та виховних принципів тощо, які формували соціальний образ громадянина, якому належало виконувати свою суспільну місію та покладені на нього обов'язки.

Сенс римської політики і права – створення найбільш сприятливих умов для поступального руху національної спільноти, для відтворення з покоління в покоління цілей і цінностей національного буття, для продовження себе у світовій історії.

1. Вовк В. М. Бівалентність римської правової дійсності : монографія / В. М. Вовк. – Полтава : Полтавський літератор, 2011. 352 с.

2. Halapsis, Alex V. From Monarchy To Republic: Political Transformations In Ancient Rome. Scientific journal «Philosophy, Economics and Law Review». Volume 1 (1), 6. 2021.